

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Чичук Антоніни Петрівни про дисертаційне дослідження Попова Микити
Олександровича «Підготовка майбутніх вчителів до формування
медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку» на здобуття
наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 011 Освітні,
педагогічні науки, галузі знань
01 Освіта/Педагогіка**

Актуальність обраної теми дисертації Попова Микити Олександровича на тему «Підготовка майбутніх вчителів до формування медіаграмотності дітей молодшого шкільного віку» обумовлена сучасними викликами інформаційного суспільства. Сучасний світ характеризується швидким зростанням обсягів інформації, що циркулює в медіапросторі, і діти з раннього віку стикаються з величезною кількістю медіаконтенту. Відсутність навичок критичного мислення та вміння аналізувати інформацію роблять їх вразливими до дезінформації та маніпуляцій. Саме тому формування медіаграмотності стає невід'ємною складовою сучасної освіти.

На сучасному етапі розвитку освіти, підготовка майбутніх вчителів до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку є надзвичайно важливою. Вчителі повинні мати не тільки глибокі теоретичні знання з цього питання, але й володіти практичними навичками для ефективного впровадження медіаграмотності у навчальний процес. Це вимагає розробки та впровадження спеціальних програм підготовки вчителів, які враховують сучасні методики та підходи до формування медіаграмотності у дітей. Важливо, щоб ці програми були інтегровані в систему педагогічної освіти і сприяли підвищенню професійної компетентності майбутніх педагогів.

Таким чином, дослідження Попова Микити Олександровича є своєчасним та актуальним, оскільки воно спрямоване на вирішення важливої проблеми підготовки педагогічних кадрів для роботи в умовах сучасного інформаційного суспільства. Впровадження результатів цього дослідження сприятиме підвищенню якості освіти, розвитку критичного мислення у дітей та формуванню інформаційно грамотного суспільства. Формування медіаграмотності з раннього віку допоможе дітям стати активними та свідомими громадянами, здатними протистояти викликам інформаційного середовища.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації затверджена Національним педагогічним університетом імені М.П. Драгоманова (протокол № 9 від 25.03.2021 р.). Дисертаційне

дослідження виконано в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова відповідно до зведеного плану науково-дослідної роботи сфери освіти на тему «Багаторівнева система підготовки педагогів профільного і професійного навчання в умовах освітньо-науково-виробничого кластеру» (ДР № 0122U000047) та зведеного плану науково-дослідної роботи сфери освіти на тему «Медіаграмотність та соціальна відповідальність освітян в умовах інформаційної війни» (ДР №0121U001003), а також тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки і є складовою наукового напрямку Українського державного університету імені Михайла Драгоманова «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів».

Найбільш суттєві наукові результати дисертаційного дослідження полягають у визначенні та науковому обґрунтуванні педагогічних умов підготовки майбутніх вчителів до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку. Дисертант розробив концептуальну модель підготовки вчителів, яка включає теоретичні засади, принципи та підходи, а також інтерацію медіаосвітніх компонентів у навчальні плани. Проведене експериментальне дослідження підтвердило ефективність розробленої моделі, результати якого показали значне підвищення рівня готовності майбутніх вчителів. Розроблено методичні рекомендації для викладачів педагогічних закладів та впроваджено навчальні матеріали і курси, що сприяють розвитку медіаграмотності у студентів педагогічних спеціальностей. Дослідження є важливим внеском у педагогічну науку, оскільки пропонує конкретні шляхи підготовки вчителів до формування медіаграмотності у дітей, сприяючи підвищенню якості освіти та розвитку інформаційно грамотного суспільства.

Наукова новизна роботи. Аналіз дисертаційного дослідження Попова Микити Олександровича дозволяє стверджувати про незаперечність наукової новизни для педагогічного загалу, оскільки:

- *уперше визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку (усвідомлення майбутніми вчителями значення процесу формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку; упровадження інтеграційних підходів у процес професійної підготовки майбутніх вчителів для забезпечення ефективності процесу формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку; розвиток у майбутніх вчителів початкової школи загальних та спеціальних умінь формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку у процесі навчальної та позанавчальної діяльності); сутність*

феномену «готовність майбутніх вчителів до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку»;

- *розроблено* організаційно-педагогічну модель підготовки майбутніх вчителів до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку, яка складається з методологічних підходів (системний, компетентнісний, діяльнісний), принципи (науковості, системності, наочності, послідовності, єдності життя і виховання, індивідуального різноманіття, орієнтації освіти на загальнолюдські цінності, відкритості і полікультуралізму, інтегративності, варіативності і гнучкості, розв'язання проблем, творчості, єдності навчання та самоосвіти, створення позитивного інтелектуального та емоційного фону навчання, толерантності та рівності між усіма, хто залучений до освітнього процесу, співпраця); етапи формування (ознайомлюючо-стимулюючий, навчально-продуктивний, рефлексивно-діяльнісний),

- *визначено та обґрунтовано*: структурні компоненти готовності (мотиваційний, когнітивний та діяльнісний), критерії готовності (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-організаційний, операційно-результативний) з відповідними показниками; *схарактеризовано* рівні готовності (достатній, задовільний, низький); *описано* засоби, форми та методи підготовки майбутніх вчителів до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку;

- *подальшого розвитку* набула методика професійної підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці діагностичних та експериментальних методів підготовки майбутніх учителів до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку; вибіркового курсу для студентів спеціальності 013 Початкова освіта «Медіаграмотність в освітньому процесі початкової школи»; системи вправ та завдань з формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку; доповнення змісту окремих тем навчальних дисциплін: «Основи педагогіки зі вступом до спеціальності», «Педагогіка», «Загальна психологія», «Сучасні інформаційні технології», «Психологія» матеріалами, які спрямовані на формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку. Матеріали дослідження можуть бути використані в освітніх закладах вищої освіти викладачами фахових та психолого-педагогічних дисциплін, які здійснюють підготовку майбутніх викладачів у закладах вищої освіти; вчителів початкових класів – для формування медіаграмотності серед дітей молодшого шкільного віку; при розробці посібників, підручників для учнів та фахівців початкової школи. Висновки дисертації можуть бути рекомендовані студентам на етапі написання курсових і магістерських робіт; викладачам та студентам аспірантури;

аспірантам при підготовці наукових статей, підручників, методичних рекомендацій тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження Попова Микити Олександровича забезпечується адекватною і оптимальною дослідницькою методологією, системним аналізом теоретичного матеріалу, комплексним застосуванням емпіричних і теоретичних, кількісних і якісних методів наукового пошуку, оптимальним терміном реалізації експериментальної роботи та обсягом учасників експерименту.

Представницька джерельна база дисертації включає 198 найменувань, з яких значна кількість іноземною мовою, що свідчить про ґрунтовне вивчення міжнародного досвіду. Позитивні результати впровадження матеріалів дисертації підтверджуються відповідними довідками, зокрема: Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка № 255 від 14.05.2024), Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника (довідка № 01-23/118 від 13.05.2024 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 51-08/305 від 13.05.2024р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 644/01 від 13.05.2024).

Дисертація виконана на високому науковому рівні. Попов Микита Олександрович володіє науковими засадами проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній актуальні інформаційні матеріали. Зміст анотації, поданої українською та англійською мовами, відображає зміст дисертації та висвітлює суттєві її аспекти та основні положення.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 10 наукових та науково-методичних працях (з них 5 одноосібні), серед них: 3 статті у провідних наукових фахових виданнях України; 2 статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, що віднесені до міжнародних наукометричних баз даних; 4 наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації; 1 навчально-методичний посібник.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Матеріали дисертаційного дослідження мають важливе значення як для науки, так і для практики. Вони можуть бути використані під час підготовки навчально-методичних посібників та підручників, розроблення освітніх курсів із розвитку

медіаграмотності для майбутніх вчителів початкової школи. Одержані результати дослідження мають практичне застосування у практичній роботі викладачів закладів вищої освіти, де здійснюється підготовка бакалаврів та магістрів спеціальності «013 Початкова освіта».

Важливість результатів дослідження також підкреслюється їх можливим використанням у психолого-педагогічних дослідженнях, які спрямовані на подальший розвиток теорії та методики медіаграмотності. Рекомендації та висновки, отримані в рамках дослідження, можуть сприяти підвищенню якості педагогічної освіти, розвитку критичного мислення у дітей молодшого шкільного віку та формуванню інформаційно грамотного суспільства.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Обраний дисертантом науково-категоріальний апарат відповідає змісту роботи. Об'єкт, предмет, сформульована мета, завдання та гіпотеза дослідження є чіткими, виваженими та логічно обґрунтованими.

Структура дисертаційної роботи є логічною. Дисертант ґрунтовно й послідовно віддзеркалює логіку основних завдань наукового пошуку. Робота складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (263 найменування, із них 57 іноземною мовою) та додатків. Обсяг дисертації становить 188 сторінок основного тексту. Робота містить рисунки та таблиці, які ілюструють основні положення та результати дослідження.

Дисертаційна робота системно організована: чітко окреслено її предмет і мету, забезпечено відповідність їм висновків, що логічно впливають із змісту основного тексту дисертації. У вступі дисертації викладено відповідні структурні елементи – мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, наукову новизну і практичну значущість отриманих результатів.

У першому розділі «Теоретичний аналіз проблеми формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку» зазначено про важливість розвитку критичного мислення та вміння аналізувати інформацію у дітей. Окреслено основні підходи до формування медіаграмотності, а також проаналізовано нормативно-правову базу України та міжнародний досвід у цій сфері. Розглянуто поняття «медіаграмотність», «інформаційна культура», «критичне мислення», їх структуру та значення для розвитку дітей.

У другому розділі «Організаційно-методичні засади підготовки майбутніх вчителів до формування медіаграмотності» наголошено на необхідності підготовки вчителів до роботи з медіаконтентом. Окреслено завдання підготовки майбутніх вчителів, методи та засоби медіаосвіти, які будуть використовуватися у процесі навчання. Висвітлено класифікацію вправ та методик для формування

медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку, а також проаналізовано сучасний стан підготовки вчителів у цій сфері.

У рамках дослідження охарактеризовано заходи медіаосвіти як інноваційні дидактичні засоби організації та проведення освітнього процесу, технічні, навчальні, мережеві, креолізовані, аудіовізуальні засоби навчання, які сприяють ефективному та результативному вирішенню професійних завдань формування медіаграмотності майбутніх вчителів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури виявив, що медіаграмотність включає такі складові: естетичні та дизайнерські навички: вміння бачити, чути, створювати та інтерпретувати медіаконтент; інтерактивні навички: здатність спілкуватися через засоби масової інформації та пробувати різні ролі медіа. Інтерактивні навички свідчать про готовність висловлювати свої думки та ставлення; навички критичного аналізу – здатність інтерпретувати та розуміти сенс різного медіаконтенту.

Учень здатний інтерпретувати та оцінювати медіаформи та зміст, використовуючи різноманітні аналітичні інструменти. Ці навички краще розвиваються завдяки вивченню різноманітного медіаконтенту та жанрів. Навички безпеки – вміння знаходити вихід зі складних ситуацій та уникати їх. Найважливішими навичками для безпечної поведінки у віртуальному просторі є захист приватного простору та вміння уникати шкідливих контактів та контенту.

У третьому розділі «Організація та проведення експериментального дослідження» визначено дефініцію поняття «готовність майбутнього вчителя до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку» як інтегральне, системне, особистісне утворення, яке включає мотиваційний, когнітивний та діяльнісний компоненти й забезпечує відповідну здатність вчителів до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку; представлено організаційно-педагогічну модель підготовки майбутніх вчителів до формування медіаграмотності, комплекс вправ та методик, які спрямовані на розвиток медіаграмотності у дітей; обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють ефективній підготовці вчителів, та шляхи їх реалізації в освітній процес. Наприкінці розділу наводяться результати експериментального дослідження ефективності впровадження розроблених методик.

Дисертаційна робота Попова М.О. чітко структурована із дотриманням академічних вимог до оформлення дисертаційних досліджень. Всі три частини логічно з'єднані за змістом і послідовно вирішують поставлені перед дослідженням завдання. Сформульовані висновки віддзеркалюють основний зміст дисертації. Отримані результати мають як теоретичне, так і практичне

значення та можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Дисертація Попова Микити Олександровича є вагомим науковим дослідженням, проте деякі положення потребують уточнення та подальшого обговорення.

1. У роботі використовуються такі поняття, як «медіаграмотність», «критичне мислення», «інформаційна культура». Важливо було б уточнити межі цих понять та їх взаємозв'язок, оскільки в різних наукових підходах їх зміст може відрізнятися.

2. У зміст другого розділу, на наш погляд, досліднику варто було б додати конкретні приклади досягнень у медіаосвіті в країнах які були обрані для аналізу медіаосвіти (Велика Британія, Франція, Німеччина, США, Канада, Австралія).

3. У дисертації згадується про проведення експериментального дослідження. Проте, було б доречно детальніше описати умови експерименту, зокрема, як забезпечувалася рівність умов для експериментальних та контрольних груп, та які заходи були вжиті для мінімізації впливу зовнішніх факторів.

4. Практичні рекомендації, запропоновані дисертантом, є цінними, але варто було б конкретизувати шляхи їх впровадження у різних типах навчальних закладів. Наприклад, як саме ці рекомендації можуть бути адаптовані для шкіл з різними ресурсними можливостями та навчальними програмами.

5. Важливо було б окреслити напрями подальших досліджень, зокрема, які аспекти формування медіаграмотності потребують додаткового вивчення. Наприклад, вивчення ефективності різних підходів до медіаосвіти в умовах дистанційного навчання.

Підсумовуючи аналіз дисертації, зазначимо, що висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Попова Микити Олександровича «Підготовка майбутніх вчителів до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку» та мають рекомендаційний характер.

Повнота висвітлених результатів в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображені у 10 наукових та науково-методичних працях (з них 5 одноосібні), серед них: 3 статті у провідних наукових фахових виданнях України; 2 статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, що віднесені до міжнародних наукометричних баз даних; 4 наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації; 1 навчально-методичний посібники.

Висновок. На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що враховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхнє практичне значення зазначаємо, що дисертаційна робота «Підготовка майбутніх вчителів до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Попов Микита Олександрович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

А. П. Чичук

Підпис А. П. Чичук завіряю.
Зав. відділом кадрів
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Г. Рейплік